пути решения этих проблем с учетом необходимости обязательного страхования жизни и здоровья судебных экспертов.

Ключевые слова: судебно-экспертная деятельность, страхование, судебный эксперт, правовая защита, социальная защита.

GUARANTEES OF LEGAL AND SOCIAL PROTECTION OF FORENSIC EXPERTS

Myasoedov V. V., Derecha L. M.

The paper considers the issues of legal and social protection of forensic experts of the state specialized institutions and forensic experts not working in these institutions, the need for compulsory insurance of their life and health. In terms of political and economic instability of the society the activities of expert institutions faces some difficulties caused by changes in the political and economic standards of life which is a negative and destabilizing factor. So, in our view, insufficient attention is paid to the social protection of both forensic experts of state forensic institutions and forensic experts who are not employees of these institutions. Social protection of forensic expert is regulated by article 18 of the law of Ukraine "On the forensic expertise" which specifies that issues of payment for labour and conditions of social protection of forensic experts are defined by the Code of Labour laws of Ukraine and other legislative acts of Ukraine. However, in this Law there is not specified the necessity of obligatory state insurance of forensic experts as it's provided in the laws of other states including the countries of the European Union. Thus, we consider to be necessary to improve the legislation in force, in particular, to amend the Law of Ukraine on 3/7/1996 No. 85/96-ВР «On insurance» and to work out «The regulation on obligatory state insurance of life and health of forensic experts in Ukraine». The analysis of the listed problems evidences on the crying need in the further profound comprehension of the ways of their resolving, working out of the strategy of reforming and development of forensic expertise in Ukraine, updating of the legislation on legal and social protection both forensic experts of the state specialized institutions and the forensic experts who are not working in these institutions at the maximal approaching to the international standards.

Keywords: forensic expert activities, insurance, forensic expert, legal protection, social protection.

УДК 340.11

О. О. Свідерський, заступник директора з експертної роботи Харківського НДІСЕ

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Досліджено сутність поняття суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності в контексті науково-дослідної роботи в галузі судової експертизи. Проаналізовано підходи до розуміння категорій суб'єкт і суб'єкт правовідносин у цій сфері. Акцентовано увагу на сутності та характерних рисах

© Свідерський О. О., 2017

понять наукова й науково-технічна діяльність. Розглянуто положення чинного національного законодавства, що визначають правові засади наукової та науково-технічної діяльності, у тому числі у сфері судової експертизи. Наведено авторське бачення сутності понять наукової й науково-технічної діяльності.

Ключові слова: суб'єкти права, суб'єкти правовідносин, наукова діяльність; науково-технічна діяльність, суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності, судова експертиза, наукові дослідження в галузі судової експертизи.

Конституція України закріпила обов'язок держави в сприянні розвитку науки, установленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством[1]. Ураховуючи ту обставину, що судово-експертна діяльність спрямована на забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою, яка максимально використовує сучасні досягнення науки й техніки, то зв'язок судової експертизи з результатами наукової й науково-технічної діяльності є безпосереднім. Яким же чином у Законі України «Про судову експертизу» врегульовані ці питання? Частиною першою ст. 15 передбачено, що проведення спеціалізованими науково-дослідними судово-експертними установами наукових розробок із питань організації й проведення судових експертиз фінансується за рахунок Державного бюджету України. Унормовано цим Законом і міжнародне наукове співробітництво в галузі судової експертної діяльності (ст. 24). Означена стаття вказує, що державні спеціалізовані установи, які виконують судові експертизи, користуються правом установлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозіуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією та друкованими виданнями чи здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи й криміналістики[2].

Реалізація зазначених положень знаходить свій вияв, зокрема, у сфері наукової та науково-технічної діяльності, у межах якої виникають відповідні суспільні відносини. Одним із основних елементів цих відносин, як і будь-яких інших, виступає їх суб'єктний склад. Можна стверджувати, що саме завдяки суб'єктам наукової й науково-технічної діяльності видається можливим отримати нові наукові та науково-технічні результати, які в подальшому можуть набути важливого значення для розвитку українського суспільства. Правильне визначення сутності поняття суб'єктів наукової й науково-технічної діяльності, без сумніву, матиме позитивний вплив на ефективність такої діяльності в цілому.

Особливості, пов'язані зі здійсненням наукової та науково-технічної діяльності, досліджувалися в працях таких учених-правознавців, як В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, І. В. Бойко,

[1] Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

[2] Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *Там само*. 1994. № 28. Ст. 232.

В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, В. К. Колпаков, Д. В. Лученко, О. В. Негодченко, В. І. Олефір, М. Ф. Орзіх, Ю. С. Педько, О. П. Рябченко, А. О. Селіванов, М. М. Тищенко, В. М. Шаповал, В. К. Шкарупа, О. М. Якуба та ін. Наукові розробки цих учених сприяли вдосконаленню нормативно-правової основи та визначенню теоретичних засад проведення зазначеної діяльності. Проте сутність суб'єктів наукової й науково-технічної діяльності була досліджена фрагментарно, у межах більш широкої правової проблематики. Крім того, слід акцентувати увагу й на значному оновленні законодавства, що регламентує правовий статус таких суб'єктів. Наведені положення зумовлюють актуальність обраної тематики, тому метою цієї статті є визначення сутності поняття суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності.

Дослідженню сутності зазначеного поняття повинна передувати стисла характеристика його основних змістовних складових. За тлумачним словником слово «суб'єкт» має такі значення:

— людина як носій певних фізичних і психічних якостей;

— людина як об'єкт дослідження;

— істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності;

— особа, група осіб, організація тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті;

— особа чи організація як носій певних прав і обов'язків;

— людина, особа тощо[1].

З аналізу наведеного випливає, що суб'єкти можуть бути індивідуальними або колективними. Тобто йдеться про суб'єкта як індивіда або їх групу, об'єднану спільними інтересами. За приклад візьмемо категорію «суб'єкт судово-експертної діяльності»: це поняття включає як особу наукового працівника, який має кваліфікацію судового експерта, так і науково-дослідну судово-експертну установу. Слід зазначити, що такий підхід до розуміння поняття «суб'єкт» є загальноприйнятим і застосовується в будь-якій сфері діяльності. Проте в юридичній літературі зазначається, що фізична особа є індивідуальним, а юридична особа – колективним суб'єктом правовідносин[2].

У правовій науці спостерігається декілька позицій щодо визначення сутності поняття «суб'єкт»:

— носій юридичних прав та обов'язків[3];

— індивіди, організації або спільності, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин[4].

---

[1] Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. С. 1408–1409.

[2] Юридична енциклопедія: в 6 т./редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 5. Юрид. думка, 2003. С. 680.

[3] Великий енциклопедичний юридичний словник/за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 860.

[4] *Кельман М. С., Мурашин О. Г.* Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): підручник. Київ: Кондор, 2002. С. 123; *Сердюк І. А.* Правоохоронні від-

При цьому, як випливає з наведеного, поняття «суб'єкт» часто ототожнюють із учасником відповідних правовідносин. У зв'язку з цим постає питання стосовно того, чи є суб'єкт правовідносин потенційним або ж реальним учасником відповідних правовідносин, у тому числі, пов'язаних із здійсненням наукової й науково-технічної діяльності. Відповідь на це питання міститься в розумінні співвідношення понять «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин». Зокрема, на нашу думку, цілком слушною є позиція І. С. Окунєва, який наголошує на тому, що суб'єкт права – це потенційний учасник правовідносин, розглянутий законодавцем у статичному стані, із погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин – це вже особа, визнана суб'єктом права, але яка виступає вже не як потенційний носій суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, а дійсний учасник самого процесу дії норм, реалізації правосуб'єктності[1]. Із цього випливає, що така змістовна складова досліджуваного поняття, як «суб'єкт», указує на те, що особа виступає реальним учасником правовідносин із приводу наукової та науково-технічної діяльності, й у їх межах наділена закріпленими в законодавстві юридичними правами та обов'язками. Так, наукова робота в науково-дослідній установі судових експертиз в основному здійснюється штатними науковцями та судовими експертами, однак до виконання певної розробки можуть залучатися за цивільно-правовою угодою й представники сторонніх організацій. Обидві категорії є суб'єктами права, але не в кожному випадку можуть виступати суб'єктами правовідносин. Це, зокрема, стосується виконання наукових робіт за тематикою з обмеженим доступом, які можуть виконуватися тільки працівниками державних судово-експертних установ, котрі отримали відповідний дозвіл.

У контексті досліджуваного питання слід відмітити, що поняття «суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності» отримало своє законодавче закріплення. Так, правові, організаційні та фінансові засади функціонування й розвитку наукової та науково-технічної діяльності, правовий статус суб'єктів такої діяльності визначено на рівні Закону України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відповідно до ст. 4 цього акта законодавства суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти й докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації[2]. У цьому контексті слід звернути увагу на те, що державні судово-експертні установи є науково-дослідними, у яких працюють наукові працівники, саме тому й наукових співробітників, і науково-дослідні судово-

носини: поняття, їх особливості та види: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Дніпропетровськ, 2008. С. 107.

[1] *Окунєв І. С.* Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2009. С. 23.

[2] Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII. *Відом. Верхов. Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.

експертні установи можна віднести до суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності. Можна відмітити, що до прийняття зазначеного акта законодавства цю сферу суспільних відносин було врегульовано Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р., який також містив визначення сутності досліджуваного поняття. Так, згідно зі ст. 4 цього нормативно-правового акта суб'єктами наукової й науково-технічної діяльності є: учені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади, громадські організації в науковій і науково-технічній діяльності[1]. Як випливає з аналізу наведених положень, новий Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» містить більш розширений перелік суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності. При цьому відмітимо, що визначення сутності наведених суб'єктів через наведення їх переліку навряд чи можна назвати вдалим підходом. Із цього приводу слід підтримати позицію О. М. Музичука, на думку якого визначення сутності поняття відповідних суб'єктів через їх перелічення не є ефективним способом установлення їх сутності[2], оскільки не розкриває їх юридичної природи.

Досліджуване поняття може бути розкрите шляхом з'ясування сутності його складових, що характеризують сферу суспільних відносин, у яких відбувається діяльність таких суб'єктів. У цьому разі йдеться про необхідність з'ясування сутності категорій «наукова діяльність» і «науково-технічна діяльність».

Наукова діяльність визначається по-різному: як діяльність осіб, які мають відповідну освіту, пов'язану з розробленням системи знань про закономірності розвитку природи, суспільства, мислення, окремих галузей знань тощо[3]; створенням конкретних предметних і методологічних обґрунтованих пропозицій про напрями розвитку суспільства; про безпеку для сьогоднішнього й майбутнього поколінь людей використання природи[4]. У свою чергу, під *науково-технічною діяльністю* розуміють: науково-дослідну творчість і перетворення її результатів на безпосередньо продуктивну силу[5]; інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання й використання нових знань у всіх галузях техніки та технологій, оскільки застосування нових знань, запровадження їх на практиці за своєю сутністю

---

[1] Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII. *Відом. Верхов. Ради України*. 1992. № 12. Ст. 165.

[2] *Музичук О. М.* Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: монографія. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 212–213.

[3] *Ківалов С. В., Біла Л. Р.* Державна служба в Україні: підручник. Одеса: Юрид. літ., 2003. С. 126; *Романюк Л. В.* Адміністративно-правові засади формування кадрів органів виконавчої влади: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2005. С. 156.

[4] *Зубов К. М.* Правообмеження у державній службі України: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса, 2010. С. 151.

[5] Зобов'язальне право: теорія і практика: навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів/О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць та ін.; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 1998. С. 486.

є також науковою діяльністю, адже така діяльність означає пошук нових шляхів для реалізації наукових відкриттів[1].

Визначення сутності зазначених понять міститься й у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Так, відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 1 цього нормативно-правового акта наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. У п. 26 ч. 1 ст. 1 Закону науково-технічна діяльність визначена як наукова діяльність, спрямована на одержання та використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних і гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки[2]. Наукова діяльність у науково-дослідних судово-експертних установах пов'язана із розробленням теоретичних засад судової експертизи та методик судово-експертних досліджень, а науково-технічна спрямована на розроблення технічних засобів для розв'язання проблем судово-експертної діяльності.

Таким чином, аналіз наведених положень свідчить, що науковій і науково-технічній діяльності у сфері судової експертизи притаманні такі характерні риси: вона заснована й урегульована нормативно-правовими приписами; її здійснюють особи, що мають освіту у відповідній галузі; вона є інтелектуальною та творчою; спрямована на досягнення законодавчо закріпленої мети – здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень із подальшим одержанням і використанням здобутих нових знань для розв'язання проблем у галузі судової експертизи. Саме тому сутність поняття суб'єктів наукової й науково-технічної діяльності в судовій експертизі може бути розкрита як сукупність фізичних і юридичних осіб, які, володіючи відповідною освітою, керуючись приписами чинного національного законодавства, здійснюють творчу інтелектуальну діяльність, метою якої є проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень із подальшим одержанням і використанням здобутих нових знань для розв'язання проблем у галузі судової експертизи.

ПОНЯТИЕ СУБЪЕКТОВ НАУЧНОЙ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АСПЕКТЕ ЭКСПЕРТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВОСУДИЯ

Свидерский А. А.

Исследована сущность понятия субъектов научной и научно-технической деятельности в контексте научно-исследовательской работы в области судебной

[1] *Барабаш Г. О.* Особливості правового регулювання праці науковців і його вдосконалення: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2005. С. 21; *Красюк Т. В.* Правове регулювання робочого часу та часу відпочинку науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2008. С. 24.

[2] Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII.

экспертизы. Проанализированы подходы к пониманию категории субъект и субъект правоотношений в этой сфере. Акцентировано внимание на сущности и характерных особенностях понятий научная и научно-техническая деятельность. Рассмотрены положения действующего национального законодательства, определяющие правовые принципы научной и научно-технической деятельности, в том числе в сфере судебной экспертизы. Приведено авторское видение сущности понятия научной и научно-технической деятельности.

Ключевые слова: субъекты права, субъекты правоотношений, научная деятельность; научно-техническая деятельность, субъекты научной и научно-технической деятельности, судебная экспертиза, научные исследования в области судебной экспертизы.

THE NOTION OF SUBJECTS OF SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITY IN THE ASPECT OF EXPERT PROVISION OF JUDICIAL POWER

Sviderskyi O. O.

The paper examines the essence of notion subjects of scientific and scientific and technical activity. Approaches to understanding of the category subject and subject of legal relations are analyzed. The attention is focused on the essence and characteristic features of notions scientific and scientific and technical activity. Provisions of applicable national legislation defining legal bases of scientific and scientific and technical are considered. Author's vision of the essence of the notion scientific and scientific and technical activity in forensic examination is presented. Scientific activity in research forensic-expert institutions is related with working out of theoretical positions of forensic examination and methods of forensic expert researches, but scientific and technical activity is directed on working out of the technical means for the decision of problems of forensic expert activity. The author specifies that the following characteristic features are inherent for scientific and scientific and technical activity in the scope of forensic expertise: it's based and regulated with normative-legal prescriptions; it's carried out by the persons having education in the corresponding area; it's intellectual and creative; directed on achievement of legislatively defined purpose – realization of fundamental and applied researches with the subsequent obtaining and use of the received new knowledge for the decision of problems in the field of forensic examination. The essence of the notion subjects of scientific and scientific and technical activity in the forensic examination may be revealed as the totality of physical and legal persons who, possessing corresponding education, being guided with prescriptions of the applicable national legislation, carry out creative intellectual activity, whose purpose is carrying out fundamental and applied researches with the subsequent obtaining and use of the received new knowledge for the decision of problems in the field of forensic examination.

Keywords: legal subjects, subjects of legal relations, scientific activity; scientific and technical activity, subjects of scientific and scientific and technical activity, forensic examination, scientific researches in the field of forensic examination.